

kwikverbindingen en wel in het bijzonder met cyaankwik is een sprekend, leerrijk voorbeeld van wat met *similia similibus* bedoeld wordt, tegenover de behandeling met diphtherie-antitoxine, die naar mijn ervaring bijna nooit noodig is.

Wat zou HAHNEMANN wel denken, als hij lezen kon, dat zijn *similia similibus* geen „evident empirische resultaten had opgeleverd”, hij, die zijn geheele geneesmethode uit de ervaring opbouwde en haar noemde : „Die Heilkunst der Erfahrung”. In het *Ned. Tijdschrift voor Geneesk.* kan men bij herhaling lezen, dat onze voorgangers zulke scherpe waarnemers waren en niemand minder dan HAHNEMANN's beroemde tijdgenoot HUFELAND roemde zijn scherpheid van geest en eerlijkheid van karakter ! Grappig !

Utrecht, 20 April 1921.

P. L. VAN DER HARST.

HET VOORSTEL NIJMEGEN IN ZAKE DE BEREIDING EN VERSTREKKING VAN KOEPOKSTOF.

Aangezien besloten is om bovengenoemd voorstel te doen naar aanleiding van een door mij op verzoek van het bestuur der afdeling Nijmegen aldaar gehouden voordracht over „de vaccinatie tegen pokken in Ned.-Indië,” acht ik mij verplicht om het protest van prof. SALTET tegen dit voorstel, voorkomende in het *Ned. Tijdschrift voor Geneeskunde*, van 9 April 1921, bldz. 2094, te beantwoorden.

Dat één centrale inrichting tot kweeking van koepokstof in Nederland zeer goed aan de behoefte zou kunnen voldoen, wordt door prof. SALTET volkomen onderschreven. Hij schrijft toch : „in de Amsterdamsche inrichting alleen is op het oogenblik een hoeveelheid goed werkende koepokstof voorhanden groot genoeg om vele jaren in de behoeften van geheel Nederland te voorzien, groot genoeg om ook, indien op verschillende plaatsen pokgevallen voorkwamen, dadelijk aan alle denkbare mogelijkheden het hoofd te kunnen bieden”. M. a. w. de voorraad goed werkzame koepokstof aan één inrichting kan gemakkelijk zóó groot zijn, dat het overbodig is om deze ook nog ergens anders aan te kweken. Ik zou daaruit willen afleiden, dat voor de voor Nederland noodige hoeveelheid koepokstof de andere 8 inrichtingen zouden kunnen worden gemist.

De historische ontwikkeling van de wijze, waarop hier in Nederland de kweeking van koepokstof is tot stand gekomen, mag mijns inziens geen bezwaar zijn om op een gegeven oogenblik deze op een andere manier in te richten, indien blijkt, dat dit zeer goed mogelijk en zelfs wenschelijk is. Ook prof. SALTET is dit met mij eens ; slechts de wenschelijkheid worden door hem niet alleen betwijfeld, doch volstrekt ontkend.

Het geld door particulieren bijeengebracht voor de instandhouding van verschillende inrichtingen zou mijns inziens zeer goed, zoo niet beter, voor andere doeleinden kunnen worden besteed, terwijl de regeeringssubsidie, die verschillende inrichtingen genieten, f 20000 (dit is volgens het ministerie van arbeid het bedrag geweest voor 1920), zou kunnen worden gebruikt ter bestrijding der onkosten van één centrale inrichting.

Tegen de argumenten , door prof. SALTET aangevoerd om de wenschelijkheid van één inrichting te bestrijden, zou ik het navolgende willen inbrengen :

Aan één centrale inrichting kan toch zeer gemakkelijk ten allen tijde entstof verkrijgbaar worden gesteld. De bestaande inrichtingen hebben toch zeker ook wel bepaalde werkuren? Of zijn de directeuren dezer inrichtingen den geheelen dag aan de inrichting aanwezig om onmiddellijk de gevraagde entstof af te leveren? Is er verder zulk een vreeselijke haast bij, dat gevraagde entstof onmiddellijk wordt afgegeven? Op enkele uren komt het toch niet aan, en meer dan enkele uren (avond en nacht) behoeft het toch niet te duren, voordat aan de centrale inrichting gevraagde entstof wordt afgegeven, of op telegrafisch verzoek per expresse wordt verzonden?

Mocht het verder nog noodig blijken, dat er depôts worden ingesteld, dan behoeft dit nog geen aanleiding te geven tot entstofverspilling (die, gegeven den

grooten voorraad, toch ook nog niet zoo erg zou zijn), daar deze depôts gemakkelijk zoodanig ingericht zouden kunnen worden, dat aldaar de koepokstof even goed bewaard wordt als aan de inrichting zelf. Trouwens, dat depôts in het kleine Nederland, waar alle plaatsen zeker binnen 24 uur (telegrafische aanvraag en spoedbestelling) zijn te bereiken, gewenscht zouden zijn, lijkt mij wel wat overdreven.

Ik kan niet nalaten er op te wijzen, dat het mij ten zeerste heeft verwonderd, dat bij art. 4 van het Kon. besluit van 1912 is voorgescreven, dat de koepokstof niet langer dan 14 dagen na de verzending mag worden gebruikt. Deze bepaling was mij onbekend. Een dergelijk voorschrift zou in Indië de nekslag zijn voor het gebruik van animale vaccine. Voor verschillende plaatsen duurt het traject van Weltevreden uit op zich zelf reeds langer dan 14 dagen, terwijl er toch ook op die plaatsen uitstekende uitkomsten met de gezonden entstof worden verkregen. Het wil mij toeschijnen, dat dit voorschrift, hetwelk indertijd toch zeker door deskundigen zal zijn uitgelokt, niet erg pleit voor de goede hoedanigheid van de koepokstof, die toen hier in Nederland werd verzonden. Thans zou deze bepaling toch zeker wel ingetrokken kunnen worden.

De meening van prof. SALTET, dat het bereiden van koepokstof in een inrichting, waar ook andere vaccins en sera tegen allerlei zeer gevaarlijke ziekten worden gemaakt, een wapen in de hand zou zijn van tegenstanders van de vaccine, zou alleen als argument kunnen gelden tegen het centraliseeren van het bedrijf van de koepokstofbereiding in de Rijksseruminrichting, niet tegen het centraliseeren van dit bedrijf als zoodanig. Voor het argument zelf voel ik natuurlijk niets. In Indië is de koepokinrichting een onderdeel (afzonderlijke vertrekken) van het Instituut PASTEUR, waar alle mogelijke vaccins en sera worden bereid, zonder dat dit ooit aanleiding heeft gegeven tot vergissingen of besmettingen. Op dezelfde wijze zou men er ook tegen moeten zijn, dat aan één inrichting verschillende vaccins en sera worden gemaakt, en zou ieder vaccin en ieder serum een eigen inrichting vereischen, en, indien men nog een stap verder gaat, ieder vergif een eigen apotheek!

Het contrôleeren van de virulentie der koepokstof zou aan een centrale inrichting volgens prof. SALTET te wenschen overlaten. Waarom dit aldaar niet even goed en op dezelfde wijze zou kunnen plaats hebben als nu aan de Amsterdamsche inrichting geschiedt, begrijp ik niet.

Prof. SALTET schrijft: „en hoe zal het gaan, indien eens door de een of andere oorzaak, wier mogelijkheid nooit met volmaakte zekerheid is uit te sluiten, de aanwezige voorraad in virulentie achteruitgaat? Dat dit gevaar bestaat en niet denkbeeldig is, zou ik door verschillende voorbeelden kunnen aantonen, en alleen reeds op grond daarvan moet de uitsluitende bereiding in één centrale inrichting worden afgekeurd, althans nu de internationale verhoudingen nog verstoord zijn, en het niet meer zoo gemakkelijk is als vroeger hulp uit het buitenland te krijgen. Als er verscheidene inrichtingen zijn, dan kan de een de andere, zooals ook nu geschiedt, over de moeilijkheid heen helpen”. Dit schijnt op het eerste gezicht een afdoend argument te wezen; is het evenwel voor iemand, die het bedrijf aan de Landskoepokinrichting te Weltevreden kent, volstrekt niet. Daar toch heeft men gedurende de 21 jaar, die ondergeteekende aan die inrichting verbonden is geweest, steeds zich zelf kunnen helpen, zonder dat er zelfs ooit aan is gedacht om hulp aan een zusterinrichting te vragen. Ik meen dan ook te mogen verklaren, dat genoemd gevaar wel degelijk denkbeeldig is, indien men werkt, zooals dit met zeer groot succes in Indië gebeurt, en waarvan de beschrijving te vinden is in de opeenvolgende jaarverslagen, die ieder jaar naar verschillende inrichtingen in Nederland, en zeker naar de Amsterdamsche, gestuurd zijn geworden.

Indien de directeur van de centrale koepokinrichting volgens prof. SALTET bij gebrek aan „eerezucht en gezonden concurrentiegeest om zoo goed mogelijke stof te leveren” de hoedanigheid van de koepokstof achteruit doet gaan, en men „bij één Rijksseruminrichting zal hebben te aanvaarden, wat deze gelieft af te zenden”, is hiervan die directeur de schuld, niet de centrale koepokinrichting. Het pleit niet van veel vertrouwen tegenover den nog te benoemen persoon, dat

men maar dadelijk veronderstelt, dat hij bij gebrek aan concurrentie zijn taak zóó zal opvatten, dat het hem niet schelen kan, hoe de door hem af te leveren koepokstof zal zijn en hoe hij zijn afnemers bedient.

Waarom bij een centrale inrichting „de koepokstof toch altijd, uit het oogpunt der bereiding, maar een betrekkelijk onbelangrijke onderdeel der werkzaamheid zal zijn”, en dit niet het geval is bij de tegenwoordige bestaande inrichtingen, waar, voor zoover mij bekend is, nu nog evenals vroeger de directeuren ook nog ander werk (particuliere praktijk!) doen dan alleen het beheeren van de onder hun toezicht staande inrichtingen, is mij een raadsel. Ik zou zoo zeggen, dat de directeur van een centrale koepokinrichting zich nog beter zal inrichten en specialiseeren op de bereiding der vaccine, dan de directeuren der bestaande inrichtingen zich nu volgens prof. SALTET reeds hebben gedaan, omdat de eerste zich geheel aan dit bedrijf zal *kunnen* wijden.

Aangezien prof. SALTET de inrichting te Amsterdam beschrijft als een inrichting, die zóó uitstekend is, dat hij verklaart niet te weten, in welk opzicht „de outillage in een centrale inrichting beter zou kunnen wezen”, terwijl daar verder reeds een hoeveelheid goed werkzame entstof voor jaren aanwezig is, zou het mijns inziens voor de hand liggen, om deze inrichting te maken tot *de* centrale koepokinrichting in Nederland. Ik zou dan evenwel vreezen, dat de te benoemen directeur op den duur bij gebrek aan voldoende werk geneigd zou zijn, om, tenzij dit pertinent werd verboden, naast zijn hoofdwerk nog andere bezigheden te zoeken, en dat hij dan, als geheel liggende in de lijn van zijn hoofdwerk, vanzelf ertoe zou komen om, evenals ik in Indië heb gedaan, ook andere vaccins en sera te gaan bereiden.

's-Gravenhage,
20 April 1921.

A. H. NIJLAND,
*Oud-Directeur van het
Instituut-PASTEUR te Weltevreden.*

NIJMEGEN EN DE LUES.

Sedert eenige weken volg ik met aandacht de afdeulingsverslagen van Nijmegen, mede in verband met de opmerking van ROMBACH. De aandachtige lezer van ons *Tijdschrift* weet waar het om gaat. Ik ken Nijmegen en ik ken ROMBACH. Beiden zijn leuk.

Dat een zoo belangrijke ziekte in een zoo belangrijke stad niet over het hoofd werd gezien, wist ROMBACH ook wel, al had hij verstandiger gedaan, te bedenken, dat men van een ongevraagd advies slechts zelden genoeg beleeft. Doch wie onzer is altijd even voorzichtig met den inkt?

Nijmegen is een stad waar de collegae ernstig zijn-op zijn tijd, maar waar aan de vreugde van het leven terdege aandacht wordt geschonken. Men moet het beleefd hebben, om het goed te beseffen. Zoo is ook de bevolking van Nijmegen, waaruit volgt, dat SCHAUDINN, wat dat betreft, zijn eerste spirochaete best in Nijmegen had kunnen kleuren. Ik meen, dat het nu uit moet zijn met de speldeprikjes van VAN ALPHEN. Als curiositeit vermeld ik nog, dat het een Nijmeegsch arts was, ik meen mij te herinneren, dat hij VAN KEKEM heet, die 15 jaar geleden op zijn promotie de stelling verdedigde, dat de spirochaete pallida de verwekker der lues is. Kan het toevalliger?

Rotterdam, 25 April 1921.

A. F. SOER.

ANEURYSMA AORTAE ABDOMINALIS.

Inderdaad is een aneurysma der buikaorta veel zeldzamer dan van de borst-aorta, gelijk collega RIJTMAN opmerkt. Maar de Nederlandsche literatuur levert er toch meer op dan de twee, die RIJTMAN vermeldt, uit de jaren 1903 en 1909. In de dissertatie van H. LEEFMHUIS over aortitis luetica, die in het pathologisch laboratorium van het Rotterdamsche ziekenhuis werd bewerkt (1917), zijn in het